

El pintor Agustí Ferrer Pino (1884-1960)

Antoni Sangrà Boladeres

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

DEPARTAMENT DE DIBUIX
FACULTAT DE BELLES ARTS
UNIVERSITAT DE BARCELONA

PROGRAMA DE DOCTORAT
ESPAI PÚBLIC I REGENERACIÓ URBANA: ART, TEORIA I
CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI

TÍTOL DE LA TESI

EL PINTOR AGUSTÍ FERRER PINO
(1884-1960)

PER OPTAR AL TÍTOL DE:

Doctor en Belles Arts

NOM DEL DOCTORAND:

Antoni Sangrà Boladeras

NOMS DELS DIRECTORS DE LA TESI:

Dra. Roser Masip Boladeras
Dr. Lino Cabezas Gelabert

Barcelona, 2014

5. CONCLUSIONS

Per tancar aquest treball, en aquest capítol rescatem, sintetitzem i clarifiquem les idees principals que hem anat desgranant en aquest estudi. En primer lloc, però, cal comentar que confiem que aquest treball sigui una contribució per la visualització de la figura, fins ara pràcticament anònima, d'Agustí Ferrer Pino. Evidentment, mai hem ambicionat que després d'aquest treball el seu nom i la seva obra ressorgissin com una troballa inesperada i transcendental dins del món artístic català; però sí que confiem que el nostre estudi ajudi a entendre, o si més no a entreveure, un personatge genuí i una obra artística realment autèntica i, en certa manera, no tant allunyada del complex món estètic de començaments del segle XX a Catalunya.

El caràcter d'Agustí Ferrer, sempre controvertit com hem evidenciat en el capítol 4.1. *Aspectes biogràfics i artístics*, no el va emparar en un àmbit, l'artístic, complex i conjuntural a múltiples factors socials. Tanmateix, per als qui sentim l'art de prop, és precisament la seva personalitat commoguda i existencial el primer que ressaltem i valorem d'un home que no entenia la seva vida sense l'art. Només per aquest motiu ja pensem que és ineludible recuperar la seva figura i la seva obra. Alhora, conèixer i projectar artistes que no formen part del discurs històric habitual i consensuat ha de permetre obrir o tancar vies d'un panorama artístic variat, que difícilment mai es podrà explicar, i per tant jutjar, des de la simplicitat cerimonial del positivisme històric.

Fetes aquestes primeres consideracions, recollim doncs, els primers conceptes a destacar d'aquest estudi.

En primer lloc, gràcies als textos escrits per ell mateix, a la informació oral rebuda especialment a través de la seva filla Teresa, i a les informacions recuperades en diaris i revistes, podem conèixer un home que podríem definir com apassionat, romàntic, inquiet, curiós, nòmada i sensible; però també a vegades presumptuós, impacient i excessivament individualista. Rés fora del normal, però que en el cas de Ferrer Pino sembla exagerar-se fins amotinar-se ell mateix de la seva pròpia vida, mantenint això sí, una foguerada vivaç en el seu caràcter¹, i en conseqüència, en el seu art.

¹ *"la vitalidad y viveza sólo pueden conservarse en la medida en que el hombre esté dispuesto a tomar sobre sí la carga, fatiga y molestia de la vida."* Arednt, Hannah. *La condición humana*. Ed. Paidós. Barcelona. 2012. Pàg. 136.

Aquesta aparent inestabilitat emocional és segurament un dels factors que graviten en el quefer artístic d'Agustí Ferrer. Així, la senzilla teoria de la necessitat plantejada per Osvaldo López, que resumint diu: "*en el verdadero artista la obra nueva nunca es igual o parecida a la anterior o anteriores. Porque nace de una necesidad insaciable, pero a la vez irreplicable en la permanente búsqueda de soluciones*"², pot emmotllar-se a l'actitud artística de Ferrer Pino que, com hem vist en el capítol 4.3. *Estudi i anàlisi de la trajectòria estètica d'Agustí Ferrer Pino en el context artístic*, és eclèctica i dispar, i per tant no es pot identificar amb un corrent estètic en concret. Tot i que en el nostre estudi hem ressaltat la contextualització de la seva obra en el Noucentisme, reiterem que no és possible únicament cenyir-la a aquest moviment precisament perquè el propi Noucentisme, com hem explicat en la primera part del treball i esmentarem també després, no té una fisonomia limítrofa en l'espai estètic que ocupa durant les primeres dècades del s. XX. Òbviament, l'esmentada dispersió estilística en tota l'obra d'Agustí Ferrer també dificulta l'etiquetatge d'aquesta.

Abans d'avançar en les conclusions sobre la seva obra apuntem, d'una banda, que amb l'objectiu de reviuire la figura de Ferrer Pino calia crear el cos bibliogràfic que acostuma a acompanyar a cada artista pòstum, i que en el cas d'Agustí Ferrer era pràcticament inexistent. En aquest sentit, la compilació bibliogràfica d'articles i crítiques que mostrem en el capítol 4.1. *Aspectes biogràfics i artístics documentats*, i que alhora hem fet servir per reconstruir la seva biografia, és un bloc inèdit de testimoniatge descriptiu i bibliogràfic, que evidentment posem al servei d'altres estudis o recerques. En tot cas, el que volem distingir d'aquest bloc és que evidencia un raonable reconeixement artístic per part d'alguns dels baluards del món de l'art de les primeres dècades del s. XX. Determinats períodes de la seva trajectòria havien quedat amagats sota la superfície d'una estranya i arqueològica aurèola localista, i en aquest sentit, pensem que queda demostrat a través d'aquest capítol biogràfic, i en tot el treball, que Ferrer Pino, a més de ser un pintor de Sitges que pintava coses de Sitges, també va ser un artista; un artista inscrit en la modernitat cultural de començaments de segle, i en tant que modern, va obrar en la contemporaneïtat del seu temps i en la dels seus coetanis. És clar que la seva trajectòria va ser discontinua i a vegades errant, però no perdem de vista que la vida artística és un adventici de possibilitats induïdes per les situacions històriques i les seves línies de força. Les seves etapes artístiques relaten també la part sincrònica d'una època, que com hem anat apuntant,

² López, Osvaldo. *Estética de los elementos plásticos*. Ed. Labor. Barcelona. 1971. Pàg. 16.

especialment en la primera part d'aquest estudi, és un *a priori*³ que hem procurat també interpretar des de la simultaneïtat i encavalcament de les seves unitats estètiques.

Així, en el capítol 4.3. *Anàlisi de la trajectòria estètica d'Agustí Ferrer Pino en el context artístic*, hem pogut distingir fins a set períodes o etapes artístiques. Destacarem a continuació les consideracions de més prevalença, però el que podem determinar ja és que Ferrer Pino mai deixa de pintar i dibuixar del natural en qualsevol d'aquestes etapes. Els retrats i paisatges esdevenen el seu referent temàtic principal i, per tant, podem afirmar que l'activitat perceptiva davant la naturalesa es converteix en el *leitmotiv* de tota la seva obra independentment dels diferents estils o gèneres pictòrics adoptats en cada etapa.

Entenem que el treball continu que Ferrer Pino realitza del natural implica un procés de comprensió de la realitat respecte a ell mateix, formalitzat, això sí, des de la tradició figurativa i naturalista. Podem afirmar així que en Agustí Ferrer existeix un sentiment de lluita envers la representació d'aquesta realitat, per tant, també en la comprensió d'ell mateix davant el món. D'aquesta manera podem explicar també la diversitat de fórmules utilitzades per Ferrer Pino en les seves obres del natural. Tanmateix, és un pintor tradicional i convencional pel que fa a la tècnica, però també serà capaç de conceptualitzar una idea a través d'aquesta.

Com dèiem, en les set etapes artístiques en les que hem classificat la seva trajectòria, en sobresurten una sèrie d'elements que s'acoblen en el discurs historiogràfic del Noucentisme. Així, durant la seva joventut, en tant que personatge bohemí i rebel, participa del final del Modernisme català i, concretament, el seu gust tendirà cap a l'estètica tardo decadent i simbolista, aquesta amb presència reduïda o menys visible a Catalunya però més important en l'àmbit espanyol. En les seves etapes centrals s'hi aprecia un acostament clar a principis formals noucentistes sense perdre, en molts casos, el sentit al·legòric derivat encara del simbolisme circumscrit dels seus primers anys. En els dibuixos i pintures també s'hi copsa l'ambivalència entre els efectes del decorativisme de l'Art Déco i la incertesa d'un Noucentisme en decaïment. Així, les seves obres esteticistes se situen en les del grup de la segona generació noucentista. És a partir d'aquest moment que la seva obra adopta un grau de maduresa expressiva

³ D'acord amb el terme utilitzat per Foucault: "Así, la positividad desempeña el papel de lo que podría llamarse un *a priori* histórico." Foucault, Michel. *La arqueología del saber*. Ed. Siglo XXI. Mèxic. 2010. Pàg. 167.

provocada per una nova recerca en el desordenat panorama artístic català. La poca afinitat per les noves propostes artístiques de caire avantguardista que anaven apareixent l'obliga a adoptar una postura més conservadora en l'aspecte creatiu. Un cop perdudes les referències estètiques simbòliques i al·legòriques es reconstitueix cap al realisme velazquià, encara però, amb substrats d'aquell idealisme noucentista.

Cal afegir, però, que a partir de mitjans dels anys quaranta l'obra d'Agustí Ferrer adquireix un tint un pèl artificial i amanerat que denota la pèrdua d'una consciència corporificada en la seva intencionalitat pictòrica. La seva pintura ja no transmet cap mena de transcendentalisme, sinó més aviat objectivitat dirigida a un mercat de l'art secundari i local. Malauradament, com ja hem comentat anteriorment, és aquest últim resquitx de la seva trajectòria el que s'ha mantingut més viu fins ara.

La difícil classificació de Ferrer Pino en el mapa històric i estètic també és deguda a que, en general, les institucions històriques i artístiques acostumen a fixar en cada època un model d'artista determinat. Ferrer Pino, però, encarna un altre concepte d'artista, més representatiu de la multiplicitat d'opcions i mètodes que enriqueixen la vida artística del moment. El mateix Noucentisme és un moviment que al començament sap adaptar-se i acollir aquesta diversitat procedimental i conceptual, encara que després la seva autosuficiència en limita les seves dimensions.

En aquest sentit, l'evolució estètica d'Agustí Ferrer és també un petit reflex de la progressió del Noucentisme. Com molt bé explica Focillon⁴, cada estil al llarg de la història manté una sèrie de consonàncies formals repetitives. Apuntem així, que és l'home qui recrea aquests estats, i per tant, és en l'home en qui es poden visurar. Per això, també és palpable en la vida artística de Ferrer Pino la idiosincràsia, i també la penombra, del propi moviment noucentista.

Així, un altre aspecte evidenciat en aquest treball, és que durant el Noucentisme el panorama artístic és molt més complex i variat del que la historicitat acostuma a plasmar. No és el nostre objecte d'estudi aquesta dissertació tal i com explicàvem en la introducció, però durant la investigació d'Agustí Ferrer hem hagut d'aprofundir també en aquesta qüestió per una necessitat de fonamentació contextual. En general, però, hem pogut comprovar que els estudis més o menys contemporanis ja aborden aquest tema des d'una amplitud conceptual.

⁴ Focillon, Henri. *La vida de las formas y elogio de la mano*. Ed. Xarait. Madrid. 1983. Pàg. 17-18.

Darrere el Noucentisme ideològic i artístic hi ha una opció filosòfica, és a dir, una opció d'estil de vida que s'empelta i es defineix sobre altres propostes ètiques i estètiques cohabitants. El cas d'Agustí Ferrer és paradigmàtic d'aquesta interacció; com hem dit, no li podem atribuir la condició plena de noucentista, malgrat això les pròpies característiques exògenes del moviment li permeten integrar amb més o menys consciència aspectes estètics d'aquest. Així, des de la pràctica del simbolisme a la del realisme, passant també per les provatures neodecadents i després de l'Art Déco, s'acomoda en el llenguatge temperat del Noucentisme. D'altra banda, és de rebut recordar, tot i que ja ho hem mencionat, que situem la inscripció d'Agustí Ferrer en el Noucentisme en l'anomenada "segona generació noucentista", molt més vaporosa en el seu formalisme i menys dogmàtica ideològicament. Tanmateix, hom tampoc erraria en afirmar que Ferrer Pino és simbolista, però ho és també en "segona generació", quan el simbolisme inscrit en el Modernisme català perd el terreny en favor precisament del Noucentisme. Queda confirmada, doncs, la multiplicitat estètica d'Agustí Ferrer, de la mateixa manera que, en gran part del seu art, també es referma una forta empremta de subjectivitat manifestada a través d'aquestes variants estètiques: *"Por ello naturalismo, clasicismo, romanticismo son tres estados diferentes que puede vivir la personalidad del creador. Es el hombre enfrentado con el universo."*⁵

La relació de l'obra d'Agustí Ferrer amb les diferents tendències estètiques que comentàvem motiva que hàgim traçat també alguns paral·lelismes amb altres artistes referents de l'època. Potser, el més paradigmàtic ha estat amb Ismael Smith, personatge coetani i amb una actitud artística similar a la de Ferrer Pino. Ambdós estudien en els mateixos cursos a l'Escola Llotja de Barcelona i tenen els mateixos interessos estètics. Així, és fàcil entendre l'imaginari simbolista i decadent dels dibuixos i pintures dels primers anys d'Agustí Ferrer si els situem al costat dels de Smith. Evidentment, les trajectòries artístiques són dispars i allunyades entre elles, però el concepte estètic, que no formal, és afí entre ells. Igualment, en el context històric i estètic català de començaments del segle XX, els artistes més representatius també poden ajudar a clarificar alguns preceptes formals i estètics en l'obra de Ferrer Pino. Per exemple, la voluntat simplificadora i estructural en el dibuix de Torres Garcia es reconeix també en gran part dels dibuixos i en algunes obres pictòriques d'Agustí Ferrer. D'altra banda, tot i no haver trobat cap indici objectiu de tracte pròxim amb el seu paisà de Sitges, Joaquim Sunyer, podem afirmar que el "localisme" temàtic en els

⁵ López, Osvaldo. *Estética de los elementos plásticos*. Ed. Labor. Barcelona. 1971. Pàg. 38.

retrats de finals de la dècada dels anys trenta de Ferrer Pino estan emparentats compositivament amb els de Sunyer.

Entre les característiques tècniques que sobresurten en l'obra d'Agustí Ferrer, podem esmentar en primer lloc, l'ús habitual de la pintura al tremp, tant en la pintura mural com en pintures i dibuixos, normalment de caire simbòlic. Tanmateix, la pintura a l'oli serà una tècnica que no deixarà d'emprar en tota la seva trajectòria artística. El domini d'aquesta es materialitza, per exemple, en les seves pintures de paisatge o els seus retrats. Pel que fa al dibuix, Ferrer Pino desplega hàbilment un ventall de procediments que eixamplen, com es pot comprovar en la catalogació, la heterogeneïtat d'aquests. Trobem doncs en aquesta diversitat, des de procediments aquosos que, amb la tinta com a base, són utilitzats a través d'instruments com el plomí i el pinzell; fins a tècniques seques i grasses que, amb materials com el carbó, el conté i les diferents variants de llapis, plasmen una determinada identitat de les formes. El gust per la tradició i el referent clàssic d'Agustí Ferrer el lliga a una representació de la forma en la que predominen elements com la línia i la consegüent projecció del contorn. D'altra banda, però, com expliquem en el capítol 4.4. *Estudi i anàlisi de la representació formal de l'obra d'Agustí Ferrer Pino en el context artístic*, també la subjugació a models pictòrics de tendència realista i la seva reconeguda fascinació per Velázquez, determina que pugui explicar el volum i la tridimensionalitat de la forma a través del clar i fosc, amb la consegüent penetració cromàtica en les seves obres a color. En aquest sentit, podem resumir que en la pintura de cavallet, en general, els paisatges estan determinats per games cromàtiques vives i alegres, fruit de la captació lumínica, i en la seva paleta hi sobresurt el color blanc i els tons blavosos. No podem obviar tampoc, la importància que tenen els colors càlids en la paleta d'Agustí Ferrer, el taronja i el vermell acostumen a ser utilitzats amb tons saturats, i el negre és pràcticament inexistent en aquest tipus d'obres. D'altra banda, en les seves pintures de retrats, situats normalment en ambients interiors, els colors terrossos, sienes i ocre, són els que tenen més preponderància.

Poder descriure i estudiar tots aquests aspectes de l'obra d'Agustí Ferrer ha estat possible gràcies a un dels punts forts d'aquesta tesi. L'observació in situ de la seva obra durant el nostre treball de camp és un valor que volem ressaltar en aquestes reflexions finals. La possibilitat de poder treballar directament sobre els seus dibuixos i pintures és una tasca privilegiada i alhora un fet imprescindible en la configuració final del nostre treball. Un altre aspecte que considerem important, i que en certa manera complementa l'anterior, és la compilació bibliogràfica dels textos recollits en diaris i

revistes, i també els propis de l'artista. Aquests últims són determinats per entendre la personalitat de Ferrer Pino. Ofereixen una visió i comprensió més integral i transversal en el coneixement de la seva obra artística. D'altra banda, cal dir que aquest treball és la primera recerca d'aquestes característiques sobre l'artista Agustí Ferrer. Per això, s'ha procurat dotar a l'estudi de l'amplitud necessària per poder abraçar el màxim d'elements que potencialment poden dotar de significats la seva obra. Tanmateix, al tractar només la figura de Ferrer Pino, amb totes les seves virtuts i també limitacions, pensem que aquests elements poden resultar cíclics i determinar així un dels punts febles d'aquest treball. Tot i així, reiterem que aquest estudi és la primera glopada d'Agustí Ferrer, a partir d'aquí cal degustar els matisos que ofereix aquest personatge fermentat en el fosc oblit dels anys.

D'aquesta manera, considerem que el resultat del nostre estudi és una aportació valuosa a la història artística de Sitges, enlluernada aquesta per la figura de Santiago Rusiñol, i en menor mesura també per Joaquim Sunyer. Al nostre entendre, aquest fet ha perjudicat l'aflorament d'alguns artistes que són partícips també de la construcció de Sitges com una vila lligada a la cultura i a l'art. Segurament, si Ferrer Pino hagués desenvolupat la seva obra en una altra població no tant esplèndida i farcida d'artistes, la figura del nostre pintor seria més visible. És hora, doncs, de reivindicar la tasca d'aquells que s'han quedat darrera els focus i que, sense el reconeixement de la seva aportació, difícilment es pot advocar un coneixement complet de la història artística de Sitges i de Catalunya.

La realització d'aquesta tesis també permet examinar una part del període noucentista a Catalunya. Concretament, des d'un aspecte visual podem admetre que la formalitat promoguda en determinats moments i per determinats sectors del Noucentisme acostava als artistes a una nova manera d'experimentar i de viure l'art. No es tracta només de representar la bellesa sinó també de viure en la bellesa. La dificultat d'objectivar una definició de bellesa es va fer evident llavors, i avui en dia encara més. Sense entrar, però, en dissertacions estètiques, una de les idees, per exemple, que sempre ens rondava pel cap és que, segons els paràmetres formals noucentistes, tan noucentista és un oli de Sunyer com ho podria ser també una pintura constructivista de Torres Garcia. El debat està servit, i en aquest arbitratge hem conceptualitzat una època que pot ser reinterpretada i que encara pot dotar-se de significats diversos.

En aquest sentit, la possibilitat de reflexionar sobre un determinat període històric i artístic des de la distància és un dels aspectes més enriquidors que ens emportem de

la realització d'aquest treball. Un altre, evidentment, és la possibilitat de participar en la reconstrucció històrica i conceptual d'un artista. Com a doctorand de belles arts, ens sentim molt propers al col·lectiu de creadors i artistes, i per tant poder estar tant a prop d'un d'ells, ha estat una vivència, que a més de completar la nostra formació acadèmica, ens ha permès adquirir una sèrie d'instruments de reflexió i anàlisi que tanquen un procés i una etapa de la nostra vida. És veritat que la pràctica de l'art és fer i fer..., així ho creiem i ho continuem creient, però l'emmagatzematge teòric i intel·lectual que ens proporciona aquest tipus de treball complementa el nostre aprenentatge acadèmic i artístic, i en conseqüència configura d'una manera més consistent el nostre criteri envers l'art. Així, aquest treball, al contrari del que podria passar, no ens inhibeix de continuar assimilant coneixements sinó que referma la voluntat de continuar aprenent.

Una de les tasques que més ens ha absorbit i més debat intern ha generat ha estat el procés de catalogació. Per això, volem fer-ne menció abans de finalitzar. Així, en relació a la catalogació de la seva obra, comentar que l'experiència ha estat una tasca gegantina i inesgotable, però alhora gratificant, apassionant i absolutament necessària per la nostra investigació. Les 1595 obres ordenades i classificades, entre dibuixos i pintures, ens han permès profunditzar en aquells elements menys visibles que té tota obra artística d'aquestes característiques. Així queda reflectit per exemple en el capítol 4.4. *Estudi i Anàlisi de la representació formal de l'obra d'Agustí Ferrer Pino en el context artístic*, en el que reafirmem la importància que adquireix el dibuix en el conjunt de la seva obra. Normalment, al dibuix no se li atorga el mateix valor nominal que a la pintura, però en el cas de l'obra d'Agustí Ferrer cal replantejar-se aquesta qüestió. La intencionalitat amb què Ferrer Pino treballa en el suport sobre paper indica que li reconeixia virtuts proporcionals al del llenç. Especialment els dibuixos de caire simbòlic i al·legòric tenen, mai millor dit, un paper protagonista i, en conseqüència, el resultat són peces amb una taxonomia molt pictòrica, que podrien perfectament estar inserides en la carpeta de pintures.

Per acabar, no podem deixar de mencionar el principal motiu que ens va impulsar a començar aquest estudi: les seves pintures murals. Aquesta vessant pictòrica de Ferrer Pino és una empremta distintiva en el conjunt de la seva obra. Gran part de les seves pintures murals són encàrrecs que condicionen la temàtica i la seva formalització, en són un exemple el gran nombre d'esglésies pintades. Agustí Ferrer, però, ens mostra el seu temperament i personalitat en algunes altres, entre aquestes destacaríem les pintures murals del sostre del teatre Prado de Sitges. Diríem que en

aquestes es traspua netament la idiosincràsia de l'artista, tant en la temàtica com en la forma. Pràcticament inclassificables, les alegories a les arts són precisament la millor imatge del que apuntàvem al començament, si una cosa podem dir d'Agustí Ferrer és que va viure amb i per l'Art.

“Creo mas en la sabiduría que en la genialidad; no es el genio quien pinta sino la mentalidad”⁶

⁶ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº82 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.